

PIHOUN OD SLAVOŠE

Karel Paták

Michal

Karel Paták

PIHOUN
OD SLAVOŠE

Musart

2009

© Machart s.r.o.

ilustrace © Kameel Machart

obálka © Karel Paták

ISBN 978-80-903342-8-1

*Tato kniha vyšla díky laskavému přispění
města Berouna a obce Loděnice.*

Místo předmluvy

Když jsem se před lety rozhodl napsat příběh o sečtělém školákovi z berounského předměstí, bylo mým záměrem, aby se románový hrdina, ač fiktivní postava, pohyboval v autentickém prostředí, obklopen autentickými, v té době žijícími lidmi. Jevišťe, na kterém se příběh odehrává, je město Beroun a jeho nejbližší okolí v reáliích dvacátých let minulého století. Umístit příběh do Berouna jsem se rozhodl v době, kdy jsem se podílel na stěhování a instalaci muzejních sbírek do Jenštejnského domu. Tady jsem měl příležitost potkat se s výjimečným člověkem, někdejším dlouholetým fürstenberským archivářem panem Janem Königem. Jeho znalost minulosti města Berouna, například zajímavosti a postřehy o Václavu Talichovi, o slavné pěvkyni Tekle Podleské a o některých dalších postavách berounského kulturního života byla tehdy při společných chvilkách u šálku kávy nejčastějším námětem našich rozhovorů. Fürstenberský archivář samozřejmě znal i mnohé příběhy ze života šlechty. Jeho oblíbeným tématem byli Habsburkové – a z Habsburků pak zejména kontroverzní následník trůnu korunní princ Rudolf. Od pana Königa jsem se například dozvěděl o princově úloze ve vědecké expedici do Egypta, od něho jsem poprvé slyšel, že Rudolfovy odborné stati o dravém ptactvu dunajské delty byly dokonce publikovány v Brehmově Životě zvířat. (Příznám, že tomuhle torzení jsem uvěřil, až když jsem si příslušnou stat' v Brehmovi našel.)

Pan König mi vyprávěl o arcivévodových četných nešťastných lástkách a z úst pana Königa jsem poprvé slyšel slovo Mayerling.

Archivář znal i podrobnosti z princovy návštěvy na zámku v Loděnici, kam ho v roce 1880 pozval bohatý pražský podnikatel Antonín Cířka. Tenhle fakt nemohu coby loděnický patriot v příběhu opominout, protože mladý Habsburk tehdy v naší obci pobýval celé tři týdny.

Vzpomínám, jak pan König jednou při společném posezení u kávy nalistroval v publikaci z archivu muzea obrázek prince na koni, pod který kdosi tužkou připsal pár řádků přibližně tohoto znění: Korunní princ Rudolf při své návštěvě v Loděnici často vyjížděl do okolí, pozdravován vesničany, kterým odpovídal perfektní češtinou. Pro děcka měl v kapsách vždy dostatek mincí, které za jízdy rozhazoval.

Cířkové a loděnický zámek. Ta podivná stavba, podobná spíš nějaké pevnosti než rodovému sídlu, mě už od dětství neobyčejně přitahovala. Můj zájem o tu budovu ovšem vyvrcholil v době, kdy jsem na tomhle zámku bydlel a v archivu obce našel rodokmen rodiny Cířků. Tehdy jsem si uvědomil, že bez široké palety aktivit příslušníků jejich košatého rodu – bez jaznozřivosti Antonína, bez podnikatelské obratnosti a mecenášství Jindřicha Cířky a bez věhlasu obou Lišků – Emanuela i Jaroslava – by Loděnice pravděpodobně zůstala jednou z mnoha provinčních vsí s všední historií srovnatelných sídel.

V době, kdy jsme s kolegou Svatošem instalovali muzejní expozice v Jenštejnském domě, jsem večer často čekal U Slavoše na autobus a povídal si tam s místními štamgasty. Když jsem se o těch večerech zmínil před panem Königem, rozšířil okamžitě svá vyprávění o zasvěcené hodnocení mnoha berounských hospod a hospůdek. I když lokály nenavštěvoval, věděl o nich všechno. Vyprávěl, že právě hospoda U města Slavošova bývala po staletí útočištěm formanů a furberkářů – služby, která byla i ve století páry pořád ještě důležitým prostředkem přepravy zboží. Archivář znal mnohé podivuhodné příběhy z dob, kdy silnice patřily formanům, a vyprávěl je s takovým zaujetím, že jsem se rozhodl, že pokud mé zápisky a poznámky povědou v budoucnosti k napsání nějakého příběhu nebo knížky, bude tohle prostředí jeho jevištěm. Pan König vyprávěl

mnohé, někdy i velmi dramatické zážitky formanů, ale mně se v jeho podání líbil spíš poklid jejich neuspěchaného života. Zaujalo mě jeho vyprávění o štacích – o hospodách, kde se formani pravidelně setkávali a ve kterých nocovali, když ze Šumavy do Berouna vozili vysoko nastlané fůry voňavého sena. Jak večer, když obstarali koně, při dobrém moku místním vyprávěli, co nového ve světě, a ti zas jim, co nového u nich. Byl bych rád, kdyby tahle knížka vybídla čtenáře, aby se na chvíli zastavil a spolu se mnou se ohlédl za zmizelým světem cest v alejích stromů a za světem klenutých lokálů v zájezdních hostincích. Aby se mnou zkusil nahlédnout i do dvorů a maštálí a vychutnat omamnou vůni sena a pach koní a zdáli zachytit doznívající klapot jejich podkov.

Seznámím vás s Janem Šestákem, kterému říkájí Pihoun, a s jeho kamarádem Emanem. Spolu s nimi a s několika stálými hosty od Slavošů hraje v knížce, kterou vám předkládám, důležitou roli tak trochu nadčasová osobnost, doktor Otto Kottek, Pihounův učitel a věčný oponent. I pan Kottek byl ovšem živoucí postava, člověk, kterého jsem poznal v době, kdy mi bylo třináct let. Tehdy jsem u něho bral hodiny angličtiny a on mne často místo únavné gramatiky učil kreslit, přičemž mi vykládal, co je světelný rok, co mlhovina v Andromedě a jak je to vlastně s tím nekonečnem. Pan Kottek byl staromilský podivín, který jako by do současnosti vstoupil z některého z fantastických románů Julia Verna – filozof, astronom i astrolog z Loděnice, kde žil mládeneckým životem ve skrovném podnájmu u paní Čedíkové. Místnost, ve které bydlel, opravdu vypadala tak, jak je popsána hned v první kapitole. Na stěně opravdu visely staré rytiny a diplom z pařížského astronomického ústavu, byl tu na třínožce i zmiňovaný hvězdárský dalekohled a na stole doopravdy stál glóbus a mosazný mikroskop.

V našem vyprávění jsem doktorův kabinet přemístil z Loděnice do Berouna. Přestěhoval jsem ho do domu, který stojí na Závodí přímo proti hospodě U Slavoše. Chtěl jsem, aby vševědoucí pan doktor Kottek byl našim hrdinům co nejbliž a mohl spolehlivě plnit úlohu jejich věčného mentora. Ten starý dům tu stojí dodnes, ale zájezdní hostinec U města Slavošova už bohužel řadu let neexistuje. Dovolím si tvrdit, že jeho starobylé klenuté prostory mohly po úpravách sloužit dál třeba jako muzeum koněsprežné dopravy. Ta hospoda sloužila poctivým už v době, kdy se za voďou, tam, kde se dnes rozkládá město Beroun, krčilo jenom pár rybářských chatrčí. Podle starých letopisů stávala na závodském břehu od věků ves zvaná Brod, ve které byla pamatována hospoda už v době, kdy se tu před bitvou se Soběslavem o český knížecí stolec formovaly šiky knížete Bedřicha.

Úvodní poznámku zakončím poukazem na postavu, která nemůže v příběhu chybět, a tou je přítel pana Kottka, vzdělanec encyklopedického rozměru, loděnický drogista pan Antonín Hausdorf, vlastník rozsáhlé knihovny a sbírky vzácných tisků. Do jeho obchodu jsem vždy vstupoval s pocitem zvláštního vzrušení. Jako by omamný pach příběhů a dobrodružství, skrytých za hřbety jeho knih, vystupoval i z neznámých látek v bílých porcelánových nádobkách s latinskými názvy, co stály na regálech za ním. Dodnes cítím tu zvláštní vůni, která v mých představách vyvolávala obrazy dalekých exotických krajů, o kterých jsem četával, ve snech je navštěvoval a – proč to nepřiznat – občas ještě navštěvuji.

Karel Pařík

Pihoun, čert a Bohouš

Na kraji města, kousek za mostem, stojí napravo před rakovnickejma šraňkama ve stínu rozložitýho kaštanu odjakživa velkej žlutěj dům. Teda odjakživa asi ne, ale že je starej, dosvědčuje ve štítě domu uvedenej letopočet 1852. Od tý doby už uplynulo Berounkou hodně vody, ale v archivu prej mají lejstro, ve kterým je zaznamenáno, že na tomhle místě stávala zájezdní hospoda už za třicetiletý války. Některý štamgasti dokonce tvrděj, že i tahle z tý třicetiletý války je postavená na základech krčmy z dob prvních Přemyslovců. Jestli je to pravda, tak by to mělo bejt v tom lejstru zaznamenany taky. V přízemí domu jsou po stranách klenutýho průjezdu okna se zelenejma okenicema. Napravo vedle oken je vchod do lokálu. Na levým

páru okenic jsou namalovaný zkřížený tága a kulečnickový koule a napravo jsou napěněný tupláky ve věncích z chmelovýho listí. Nad oknama je švabachem napsáno

U MĚSTA SLAVOŠOVA

Průjezd vede do velikýho čtvercovýho dvora. Prostorná klenba umožňuje, aby tudy projel žebříňák s vysoko nastlanou fúrou sena nebo slámy. Naproti, přímo proti průjezdu, je stodola z neomítnutejch červenějch cihel. O žních se tu na roztažený plachtě mlátí cepama oves pro koně a vymláčená sláma, která se používá na podestýlku, se ukládá do pater. Dlážděnej dvůr je napravo uzavřenej stájema s řadou stání, připravenějch k přepřáhání koňskejch potahů for-

manů, který donedávna vozili z Rakous do Prahy sůl. V poslední době se ale začala sůl vozit na šífech po Vltavě, a tak zůstávají stáje po většinu roku neobsazené. Výjimkou je konec léta, kdy se pro koníky pražských drožkářů a pro těžký belgický tahouny, co rozvázejí po Praze sudy s pivem, vozí voňavý seno ze Šumavy. Na levý straně dvora je kovárna pana Maštalíře, obytná světnice kočího a lednice z bílých cihel. V lednici se v létě uchovává pod vrstvou slámy led na chlazení piva. Před kovárnou je žulovej sloupek s železným kruhem, ke kterému uvazují koně, když jim pan Maštalír s pomocníkem Vasilkem vyměňuje podkovy. Vasilek je Ukrajinec, jmenuje se Vasil Fjodorovič Artěmjuk, v roce 1917 přeběhnul k Rakušanům a když válka skončila, rozhodnul se v Rakousku zůstat. Ve dvoře je hned vedle průjezdu menší okno do kuchyně. To bejvá, pokud není velká zima, otevřený, aby tudy vyšly kuchyňský výpary. Pod větracím okýnkem stojí litinová pumpa s oblejskaným táhlem a výtokovou rourou, která má na konci šklebící se psí hlavu. Vyplazenej litinovej jazyk tý potvory slouží jako háček na kbelík.

V tom domě, ve světnici mezi kovárnou a lednicí, bydlíme. Můj táta a já. Říkají mi Pihoun, ale ne proto, že bych byl pihovatej, ale proto, že mám na tváři znamínko po mamince.

Jmenuju se Jan Šesták, táta se jmenuje Alois Šesták, maminka nám umřela, když jsem se narodil, a v jednom stání v maštali máme světlýho

grošáka Fricka. Táta s Frickem povozničí pro pana Ctirada Helebranta, kterému tohle všechno i s tím kaštanem patří. I cihelna na Lhotce. Táta o mně říká, že jsem upovídanej mudrlant a na všechno mám odpověď, ale já si myslím, že to bude tím, že si hodně čtu. Nejradši si čtu o velkejch objevech a o slavnějch vynálezech, ale úplně nejvíc mě zajímají cestopisy a knížky o výpravách do neprobádanějch zemí. Tak vemte třeba „Lovce šelem“ od Arnoulda Galopina. Výprava po třech světadílech je tam vylíčená, jako byste po těch zemích putovali s těma cestovatelema. Nebo deníky kapitána Jamese Cooka z objevitelskejch cest kolem světa. Čtyřicet let mužskejch, tři a půl tuny kysanýho zelí a jedna koza. Všechno nacpaný na malý, asi třicetimetrový plachetnici. Žádná pára, žádněj motor. To bylo fakt něco, a všechno pravda. Nic vymyšlenýho. Dokonce s obrázkama od malíře, kterýho si kapitán Cook na ty slavný výpravy bral sebou.

Zásluhou tohohle pečlivýho mořeplavce jsou dodneška na mapách Tichýho oceánu zakreslený i ty nejmenší ostrůvky. Blbý je akorát to, že na jednom takový malým ostrůvku nakonec na apríla roku 1779 domorodci slavnýho objevitele Jamese Cooka snědli. Kdyby ty divoši věděli, že kapitán Cook jednu takovou skupinku teček i s tím jejich mrňavým ostrůvkem zakreslil do mapy a nazval je Přátelské ostrovy,

tak by ho možná nechali naživu. Zeměpis mi jde. To uznává i primas třídy Jukl.

Sedím na chladivým roubení studny a palcem nohy postrkují lezoucího brouka dál od spáry mezi kamenama dláždění, odkud před chvílí vyrazil do světa. Lesklej černej brouk se tvrdošijně snaží dostat zpátky do spásného úkrytu, ale já ho nepouštím, hrnu na něj kopeček prachu, ten se po chvíli propadne a brouk, teď už od prachu celej šedivej, na mě zahrozí předním párem nohou. Krapánek se opucuje a uraženě míří od pumpy pryč. Nastavím mu chodidlo, brouk se zastaví, jako by přemejšlel, a tykadla se mu hejbají. Převrátím ho palcem na znak. Najednou znehybní a – nožky pěkně srovnány na břicho – je mrtvej. Otočím ho a palcem trochu postrčím. Tak si jdi, ty chytráku, myslím si a zavřu oči. Počítám do dvaceti a v duchu odhaduju, jak daleko asi doleze.

Otevřu oči, brouk nikde, a místo něj se pár kroků ode mě prochází slepice vlaška a dělá jako by nic.

„Kššc, ty mrcho!“

Hledám, čím bych vražedkyni praštil. Jako na potvoru nemůžu nic najít. Slepice se podrbe na hřebínku a jde si po svejch. Jdu taky.

Loudám se průjezdem plným vlašťovčího štěbetání a čtu nápisy a vzkazy, který tu do omítky škrábe už kolikátá generace. Ty nejstarší jsou překrytý několikerou vrstvou nátěrů vápnem, ale většina z nich se dá ještě přecíst stejně dobře jako ty letošní. Jsou tu i příklady z aritmetiky, některý dobře, některý špatně vypočítaný, a jsou tu samozřejmě i neslušný obrázky. Je tu i mojí rukou vyškrábaná koňská hlava s nápisem „Fricek“.

Vyhýbám se hromádkám vlašťovčího trusu a očima hledám vysoko u klenby slavnou rýhu kapelníka Plavce. Rýha je hluboká až na cihlu a vedle ní je do omítky vyškrá-

báno: Vojta Plavec – 1919. Když jsem se před časem táty ptal, co ta rýha znamená, zabručel něco jako že ten Plavec tak vysoko doplivnul či co, ale pozděj mi to Eman Buriánků vysvětlil. Že prej si tu tehdy pan Plavec s celou svojí kapelou ulehčoval po nějaký tancovače, a tak, měchějře pěkně naplněný, se vsadili s trombónistou Mrčilem o štěně plzeňskýho, kdo dočůrá vejš. No

a ten Plavec pak bohatýrským stříkem zvlhlil omítku až tam, co je teď ta rýha. Prej světovej rekord. Bez dvaceti centimetrů čtyři metry. Tomu se nechce věřit, protože jsme to s Emanem mockrát zkoušeli a výsledek byl vždycky nevalnej.

Jdu kolem otevřených oken lokálu a pár mokřejch rukou mi přikreje oči. Je to Adéla, fika, co posluhuje v hospodě. Dneska je zavřino, tak meje okna. Stojí bosejma nohama na parapetu a její baculatý lejtka připomíná cylindry od petrolejky. Schválně se vypíná a zuby jí svítěj v širokým úsměvu.

„Nemáš hlad, Pihounku?“

To víš, že mám, myslím si, ale vrtím hlavou. Seskočí dovnitř do lokálu a zmizí za zeleným závěsem. Stěny lokálu jsou nad dřevěným obložením vyzdobené výjevama z českých dějin, jak je vymaloval berounskej malíř a lakýrník pan Frajberk.

Tak například proti oknům dává nějaký fousatej rejtar pít svému šimlovi ze šmolkového potoka. Pikolík Čenda Páv tvrdí, že je to kníže Oldřich a ta panička, co na druhém břehu máchá prádlo, že je Božena, za kterou Oldřich zrovinka na tom šimlovi přijel.

Stěnu proti závěsu rozděluje na dvě půlky polyfón. Na hromadě polen, do který ústí roura od kamen, stojí Mistr Jan Hus, na hlavě čepici z papíru a kolem dokola plameny a oblaka čoudu. Od polyfónu sem ještě pospíchá pod Mistra

přiložit polínko babka s otýpkou chrundí na zádech. Hus se strašný výhně nevšímá a kouká netečně okýnkem do výčepu.

Na druhý straně polyfónu dostávají křížáci na frak od bratra Žižky. Mydlí je palcátem, i když má u pasu docela fortelnou policajtskou šavli. V pozadí doutná hrad Karlštejn a na suchý větvi čeká pár černejš krkavců. Naproti vedle závěsu poletujou pacholata s růžovejma prdelkama okolo sedící osoby, která si jednou rukou přidržuje na klíně otevřenou knížku a druhou rozhrnuje oponu, za kterou se vzpínají Hradčany. Na obloze s mráčkama je letopočet 1918, na kterým sedí holub s větvičkou v zobáčku. Nad dveřma do kasínka se rozkládá paroží jelena šestnáctáka. Kapitální trofej se podle tátovího vyprávění stala ozdobou lokálu zásluhou Ctiradova dědečka, nadlesního Gustava Helebranta, kterej byl v nižborským polesí už třetím Helebrantem v týhle funkci. Ten na honu, pořádaným loděnickým podnikatelem panem Antonínem Cífkou na počest korunního prince Rudolfa Habsburského, údajně podal v úloze vrchního náhončího tak mimořádný výkon, že urozenej host, kterej kapitálního šestnáctáka složil, ocenil jeho služby tím, že mu tuhle vzácnou trofej věnoval.

Pod parožíma prej původně visíval šikmo seříznutej oválný březovej plát s vypálenějma údajema o úlovku. V němčině – to dá rozum. Na tom březovým prkýnku bylo samozřejmé

vypálený i jméno úspěšného střelce. Protože tím střelcem nebyl nikdo jiný než Rudolf – ten nešťastnej následník habsburského trůnu, rozhodli rozkurážený závodský národovci v osmnáctém roce to aristokratický prkýnko sundat a přiživit jím plameny výhně v kovárně pana Maštaliře. Asi tak, jak to udělala ta přičinlivá babka u polyfónu, když přiběhla přiložit polínko pod Mistra Jana.

Adéla je zpátky a strká mi patku od fašírky. Ještě je teplá a voní po majoránci. Pomalu ukušu a rozmejšlím, kam se vydat. Škoda, že Eman s Čendou museli zrovna dneska, když je tak krásně, jít do města s katechetou okopávat nedávno vysázený lipky u kostela.

Vycházím z chladivého stínu pod kaštanem a bílej jas sluníčka mě řízne do očí a přinutí mě, abych je přivřel a pouštěl k nim denní světlo po troškách. V puse mám po fašírce chuť smažených cibulky, a tak se snažím co nejdýl nepolknout slinu, abych si ten požitek prodloužil. Přecházím ulici a teplá dlažba mě příjemně hřeje do bosejch chodidel. Schválně klikuju mezi ko-bylicema a plaším chocholouše, který v nich

hledaj nestrávený semínka. Chocholouše ani nenapadne odlítnout. Čiperně na krátkých nožičkách jezďej mezi koblížkami, jako by ani neměli křídla. Nedávám jim pokoj. Najednou se zvednou a jako když střelí, nízko nad zemí odfrčej.

Na druhý straně ulice si u trafiky pana Metelky prohlížím za gumičkou nastrkaný noviny.

Pan Metelka vystrčí hlavu a brejličky mu visí na špičce nosu.

„Jdeš tátovi pro viržinka, Pihoune?“

„Ne, jen se tak koukám,“ opáčím.

Trafikant prstem popostrčí brejle ze špičky nosu zpátky na oči a mizí v přítmi boudy. Panu Metelkovi utrhla v patnáctém u Tarnowa nohu pod kolenem mina.

„Nebylo, kam by si zalez. Do štelunků pálily minomety a zpredu se na nás hrnuli kozáci,“ opakoval u nás v šenku s každou vypitou čtvrtkou červeného štamgast Metelka, kterej coby válečnej invalida dostal od císaře Františka Josefa mechanickou dřevěnou protézu, a navíc jako odškodnění patent na tuhle trafiku.

